

הלכות ומנהגים הנוגעים למעשה בנוגע לתשעה באב שחל בשבת

באם ח"ו יתעכב ביאת משיח צדקינו

יום ועש"ק, ח' מנחם אב:

ה. לענין לימוד התורה בשבת זו, נחלקו הדעות. ונכון ללמוד אחר חצות [1:00 בקראון הייטס], רק דברים המותרים בתשעה באב¹³.

ו. בנוגע לשיעורים הקבועים – נוהגים לכתחילה להשלים שיעורי חת"ת, רמב"ם וכדומה לפני חצות היום. באם לא השלים יכול ללומדם כל היום עד שקיעת החמה¹⁴. כן מתירים להשלים אמירת שנים מקרא ואחד תרגום¹⁵ או התוועדות ושיעור קבוע ברבים¹⁶.

ז. בנוגע לאמירת משניות לאבלים בשבת זו, הנה בלקוטי שיחות¹⁷ נדפס מכתב לאחד הרבנים: "ת"ח על ההוראה לסיים גם בש"ק זה טהורה כו' יגדיל תורה ויאדיר"¹⁸.

ח. בתשעה באב שחל בשבת ונדחה אמר כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) מאמר דא"ח בזמן הרגיל (בליל שבת). נכנסו אליו ל"חזור" המאמר אחר סעודה המפסקת ונמשכה החזרה בלילה¹⁹.

ט. יש אומרים שלכל הדעות (בנוגע ללימוד התורה בשבת²⁰), אסור לטייל בשבת זו²¹.

י. נוהגים להקדים זמן תפלת מנחה בכדי שיוכלו לאכול סעודה המפסקת. [כאן בשכונה מנחה גדולה החל מהשעה 1:36].

יא. במנחה אין אומרים צדקתך²².

יב. בנוגע לפרקי אבות, הנה בשיחת ש"פ דברים תשמ"א²³ נאמר שאינו רוצה להכריע בזה, ולכן לא יאמר ברבים. יעו"ש באורך. וכמדומה שנתפשט המנהג אצל אנ"ש שלא לאמרו²⁴. בכל אופן, גם אלה שיאמרוהו בשבת זו, חוזרים

(13) לוח כולל חב"ד. ושם לא נזכר אחר חצות (ראה מג"א סתקנ"ג סק"ז). וראה שיחת ש"פ דברים תשמ"א שמהיות טוב וכו'.

(14) כן נתפשטה ההוראה אצל רבני אנ"ש, וע"פ ההוראה במורה שיעור לרמב"ם היומי. וראה לקו"ש ח"ט ע' 43 הע' 53. וראה שיחות ש"פ דברים תשכ"ה ותשמ"א.

(15) מג"א סתקנ"ג סק"ז בפ' הרמ"א שם. קצור שו"ע סקכ"ה ס"ד. וראה כה"ח סתקנ"ג סק"ח. ועוד.

(16) כ"ה בהתוועדות דש"פ דברים, ת"ב נדחה, תשכ"ה. וראה גם בשיחת ת"ב נדחה תשמ"ח במעלת הלימוד בפרהסיא בכיו"ב. וראה ביומן הרריל"ג שי' דשנה הנ"ל.

(17) ח"ט ע' 185.

(18) ולהעיר מרשימת הרחמ"א ע"ה חדקוב, נדפסה בקובץ עטרת זקנים ע' 58-9. וצ"ע ממעשה רב בשנת תשמ"ח. שוב נתפרסם (ביומן של הרריל"ג שי') שהי' בעקבות מענה הרבנים בשעתו לשאלה שנשאלה לפנייהם. [ומפי השמועה, שכן הי' גם במנחת עשירי באב (צום ת"ב נדחה). ואת"ל שהדברים נכונים, אולי – בכדי שלא לנהוג בש"ק באבילות יותר מת"ב אחר חצות היום].

(19) ספר המנהגים – חב"ד ע' 46. וראה גם סה"ש תר"צ ע' 134. ועיי"ש בהערה בסהמ"ג, שהמאורע הי' בשנת תרע"ד והמאמר ד"ה ציון במשפט הוא מהמשך דומן הוא [המשך תער"ב ח"א ע' תקסד], ואינו מדבר בעניני ת"ב. וראה סה"מ מלוקט ח"ה ע' של. ושם נת'. (20) דלעיל ס"ה.

(21) ברכ"י סתקנ"ג סק"ה. הובא בשע"ת שם. ועוד.

(22) רמ"א סתקנ"ג ס"ב. לוח כולל חב"ד.

(23) שם – בנוגע לשבת ערב ת"ב.

(24) ולהעיר מהתוועדות תשמ"ה ח"ה ע' 2695 שנתפשט המנהג כן. ובלקו"ש

א. מותר ליטול צפרניים, גם אחר חצות¹.

ב. כמנהגנו בכל ערב שבת חזון, גם בשנה זו, מחליפים בגדי חול לבגדי שבת².

ג. לכל הדעות (בנוגע לאיסור לימוד התורה בשבת תשעה באב נדחה, כדלקמן), מותר בערב שבת, גם אחר חצות, ללמוד תורה כרגיל³.

ד. הדלקת נרות בערב שבת קודש: 7:43 (18 דקות לפני השקיעה).

שבת חזון, תשעה באב (נדחה):

א. אבילות בפרהסיא אסורה בשבת⁴. אבל דברים שבצינעא [וי"א אף רחיצת ידיו בחמץ⁵ ויש חולקים⁶] נוהגים בשבת⁷, פרט לליל טבילה⁸.

ב. הנוהגים לטבול במקוה בכל שבת מותרים לטבול גם בשבת זו⁹.

ג. אומרים אב הרחמים¹⁰.

ד. עושים סיום גם ביום השבת¹¹. ויש לקשר הסיום בש"ק עם סעודה¹².

(* מתוך שיעורים שמסר הרה"ג יוסף ישעי' ברוין שליט"א, מד"א וחבר הבד"צ.

(** בשיחת ליל ר"ח מנ"א תשמ"ח: ע"פ הכלל המעשה הוא העיקר, יש לעורר אודות ענינים של מעשה בפועל שהזמן גרמא החל מר"ח מנ"א וכל תשעת הימים: לכל לראש, פרטי הדינים בשו"ע אודות ההנהגה בתשעת הימים, בהוספה על הדינים השייכים לשלשת השבועות דביהמ"צ, ובפרט פרטי הדינים דשבוע שחל בו תשעה באב. ולפלא הכי גדול שכאשר עושים שטורעם אודות ההוספה בלימוד התורה בימי ביהמ"צ, כולל ובמיוחד בלימוד הלכות בית הבחירה, לא מזכירים אודות לימוד ההלכות דבין המצרים, אע"פ שלימוד התורה בענינים שהזמן גרמא הוא לכל לראש ובעיקר בהלכות דבין המצרים, יותר מאשר בהלכות בית הבחירה, כמובן וגם פשוט.

בנוגע לקביעות תשעה באב שחל בשבת, בשיחות ומאמרי רבותינו נשיאנו – ראה שיחת ש"פ דברים תשמ"א, תשמ"ח ותנש"א (סה"ש תשמ"ח ותנש"א). ד"ה קץ שם לחושך תשכ"ד ס"ג (סה"מ מלוקט ח"ה).

(1) פמ"ג סתקנ"א בא"א סקי"א. משנ"ב שם סק"כ.

(2) ע"פ לבוש סתקנ"א סט"ז – למנהגם. וכ"ה להדיא בסידור יעב"ץ, הובא במשנ"ב שם סק"ו. ועוד. שו"ת דברי נחמ"י יו"ד סכ"ז במנהג אדה"י. שיחת ש"פ דברים תשכ"ה.

(3) אשל אברהם מבוטשאטש מהדו"ת סתקנ"ג. וכבר קדמו בלקט יוסף אר"ח ע' 110.

(4) ומנהגנו לזהר מכל עניני חשש אבלות בפרהסיא בשבת – לקו"ש ח"ט ע' 43 הע' 53. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1091. ולהעיר משיחת ש"פ מטרות תשי"ד.

(5) ט"ז סתקנ"ג סק"ט. א"ר סק"כ (אבל ראה בא"ז סתקנ"ג סק"ב). משנ"ב סתקנ"ד סק"ט.

(6) נה"ש סק"ו. מקו"ח שם (משא"כ רחיצת כל הגוף). וראה מנ"ח מ' שיג סקי"א. וראה א"א מבוטשאטש מהדו"ת סתקנ"ד ס"ט.

(7) רמ"א סתקנ"ד ס"ט.

(8) מג"א שם סק"ב. קצור שו"ע סקכ"ה ס"ב. משנ"ב סק"מ. וראה שו"ת כת"ס שם ד"ה ונכשיו. וכעיי"ז בשו"ת שבת הלוי ח"ו ס"י סק"ח בסופו.

(9) א"א מבוטשאטש סתקנ"ד. ושם – גם אם אינו רגיל בכל שבת. וראה מנ"ח הנ"ל.

(10) א"ר סתקנ"ד ס"ח. פמ"ג סתקנ"ט במ"ז סק"א. שע"א ש"ע סכ"ט. קצור שו"ע סקכ"ה ס"ג. לוח כולל חב"ד.

(11) סה"ש תנש"א ח"ב ע' 708.

(12) שיחת שבת חזון, ת"ב נדחה תנש"א – שם ע' 733.

ואומרים פ"ג בשבת הבאה.²⁵

יג. בשבת זו, אוכל בשר ושותה יין בסעודה המפסקת – ולא אוכלים ביצה באפר – ושותה כל צרכו ומעלה על שולחנו אפי' כסעודת שלמה בעת מלכותו²⁶. ויש להוסיף יותר מבשאר שבתות השנה²⁷. ומברך²⁸ בזמון²⁹.

יד. הלוקחים כדורים להקל על הצום³⁰, יש מקום להקל להם לקחתם בשבת³¹. ומ"מ, כדאי לערבם מערב שבת במאכל³².

טו. י"א שאסור לומר בפירוש שאוכל בכדי שיהי' לו כח לצום בערב³³.

טז. בשנה זו, א"צ להתנות בגמר הסעודה (כבשאר סעודה המפסקת) שיוכל להמשיך לאכול עד שקיעת החמה³⁴.

יז. צריך להפסיק לאכול ולשתות לפני שקיעת החמה³⁵ [כאן בשכונה בשעה 8:00], כי מיד בשקיעת החמה אסור באכילה שת' ורחיצה³⁶ וכו'. ונכון להודיע זה לרבים, שלא יטעו כבשאר שבתות השנה³⁷.

יח. חליצת מנעלים, החלפת בגדי שבת³⁸ ושייבה על הארץ אינן נהוגות עד צאת השבת [כאן בשכונה, בשעה 8:46]³⁹. אסור להכין הקינות או נעלי תשעה באב לפני יציאת השבת.

מוצאי ש"ק:

א. נהוג שמאחרים תפלת ערבית יותר מהרגיל⁴⁰. לאחר צאת

ח"ט הנ"ל שכן המנהג בכ"מ – אף שנוטה להקל.

(25) שיחת ש"פ ואתחנן תשמ"א.

(26) שו"ע סתקנ"ב ס"י.

(27) סה"ש תנש"א ח"ב ע' 684. שם ע' 723 – בנוגע לת"ב. ושם ע' 726 – ע"ד עיו"כ כפי שיעור ב' ימים.

(28) משנ"ב סתקנ"ב סק"ג. לוח כולל חב"ד.

(29) וראה מג"א סק"ד (הובא בלוח כולל חב"ד) שמ"מ ישב בדאבון נפש ולא ישב בסעודת חברים, והיינו – פרט לב"ב (משנ"ב שם סק"ג).

אבל יש מקילים. ובפרט ברגיל כן בכל שבת, שאז אסור לו להמנע (בכור שור תענית כט, ב. הובא ביד אפרים, שע"ת סק"א ובמשנ"ב שם. ועוד). וראה שערים מצוינים בהלכה לאאזמ"ר זצ"ל סק"ה סק"א.

ואף שבין אנ"ש לא רגילים כ"כ בס"ג – בכ"מ נהגו בזה בימי הקין הארוכים. וכן בישיבות ובמושבים דאנ"ש לימי הקין – נהגו בהתוועדויות בזמן ס"ג.

(30) להעיר מאנ"ש ח"ה ע' תע.

(31) ול"ג מנפול למשכב או חלה כל גופו, שהתירו לו לאכול מאכלים הניכרים שהם לרפואה. וה"ה על העתיד – בחושש שיפול למשכב במוצ"ש.

ועוד, שלכמה דעות, אי"ז בגדר רפואה, הן מצד פעולתו, שאי"ז פעולת רפואה [וע"ד כדורי שינה וכיו"ב]. ועוד שבלא"ה מקום לומר ולהקל ברפואה מונעת, וע"ד לשמור על המכה, וה"ה בעניינו. והן מצד מהותו (ועדיף מויטמינים), שה"ה תחליף למזון והוא בגדר מאכל בריאים.

וגם י"א שבבריא בכלל ל"ש איסור רפואה אא"כ בחלש ולחזק מזגו – ראה שו"ת אג"מ או"ח ח"ג סנ"ד סק"א. והרי נתפשטה ההוראה (ומפי השמועה – גם ע"פ ההוראה ואכ"מ) להקל גם במשככי כאבים.

והנה אם מדין הכנה, מסברא אין מקום לחלק בין זה לאוכל בשבת בס"ג לחזק גופו למחר. וגם אינו ניכר במעשיו שמכין לחול. ובא"א, שפעולתו ניכרת כבר היום.

(32) ויש המחמירים לקחתם דוקא במוצאי שבת בלי מים.

(33) וצ"ע בשיטת אדה"ז בענין זה – ראה ס"ח סרס"ו. מג"א סר"צ. שש"ז סק"א.

א"ר ותנ"ש שם. אדה"ז סר"צ ס"ו. שש"ז ס"א.

(34) משנ"ב סתקנ"ג בשעה צ"צ סק"ז.

(35) רמ"א סתקנ"ב ס"י.

(36) קצור שו"ע סק"ה ס"א.

(37) משנ"ב שם סק"ד.

(38) ומנהגו – ראה להלן דיני מוצאי ש"ק ס"ג.

(39) ראה שד"ח פאה"ש מערכת בין המצרים ס"ב אות יח. שש"כ פס"ב הע' פח.

(40) כן נהגו למועל ב"ת 770, כפי שהתפרסם ברישומים שונים: בשנת תנש"א (שנכנס לתפילה רק ב-9:30, למרות שהכריזו שמעריב ב-9:10 – הוא הזמן שהי' רשום בלוחות כמוצ"ש). וגם לפני, בשנים: תשמ"ח (שהכריזו לכתחילה על זמן מאוחר כבעשר דקות – ראה ביומן ה"ל שהתפרסם לאחרונה [אלא שצריך בירור עד כמה הרישום מדויק (ובנוגע לכמה פרטים). ויתכן שרק נשלל המנהג, שהובא בס']

הכוכבים אומרים ברוך המבדיל בין קודש לחול, ומחליפים המנעלים לנעלי תשעה באב, ולוקחים הקינות לבית הכנסת⁴¹.

ב. כשחולץ מנעליו יזהר שלא יגע בהם בידיו⁴². ואם נגע בהם (או בנעלי בד שלובש עתה באם אינם חדשים⁴³) נוטל ידיו עד סוף קשרי אצבעותיו⁴⁴.

ג. מנהגו שלא להחליף בגדי שבת עד לאחר קינות⁴⁵.

ד. צריך להזהיר הנשים שאינן מתפללות שלא יעשו שום מלאכה עד שיאמרו ברוך המבדיל⁴⁶.

ה. אומרים אתה חוננתנו בתפלת מעריב⁴⁷. טעה ולא הזכיר אתה חוננתנו אינו צריך לחזור ולהתפלל⁴⁸. וכפשוטו, שצריך ליזהר שלא לעשות שום מלאכה עד שיאמר ברוך המבדיל⁴⁹. אמנם, אם טעה ולא אמר אתה חוננתנו, וגם שכח ואכל, צריך לחזור ולהתפלל⁵⁰.

ו. מברכים בורא מאורי האש כשרואים הנר במוצאי שבת⁵¹. ונוהגים לברכה בבית הכנסת לפני אמירת איכה⁵², אא"כ מברך בבית בכדי להוציא בני⁵³ ביתו⁵⁴.

ז. לא בירך ברכת הנר מברך כל הלילה, אבל אינו מברך אח"כ⁵⁵.

ח. חולה האוכל בת"ב [ומבדיל לפני אכילתו כדלקמן] מברך ברכת האש בשעת הבדלה, באם מבדיל במוצאי שבת⁵⁶. אבל אינו מברך על הבשמים⁵⁷.

ט. אחר שמו"ע אומרים קדיש תתקבל, ברכת הנר [כנ"ל], איכה וקינות. אחר קריאת איכה וקינות אומרים ואתה קדוש, קדיש שלם בלא תתקבל, וא"א ויהי נועם⁵⁸.

ת"ב שחל בשבת, להחליף בגדי ש"ק; תשמ"א (שנכנס לתפילה מספר דקות לאחר צאת השבת); תשל"ח (משך זמן לאחר צאת השבת) ותשל"ז (נכנס למעריב ב-9:30). על תשל"ד נמצא רשום שנכנס למעריב ב-9:10.

(41) ברמ"א סתקנ"ג ס"ב שחולצים אחר ברכו מלבד ש"צ. אבל המנהג כנ"ל. וראה דעת קדושים יו"ד ס"י ת. שש"כ פכ"ח הע' קעט. ומש"כ בשו"ע אדה"ז סרצ"ט ס"ט (בסוגריים) – אינו שייך לחליצת מנעלים. וראה בקצוה"ש סצ"ה בבדה"ש סק"ו שאין המנהג כן גם לגבי מלאכה, לפי שמאריכין הרבה לתוך הלילה.

(42) מג"א סתקנ"ג סק"ו. ולהעיר משו"ע אדה"ז סק"ח סכ"ז.

(43) כה"ח סתקנ"ג סקע"ג.

(44) מחה"ש סתקנ"ג סק"ו. כה"ח סק"ג. ודלא כמשנ"ב סק"ו. ורק באין לו מים יטול בכל מידי דמנקי.

(45) ראה א"א מבוטשאטש מהדו"ת סתקנ"א. וכן מעשה רב. ולהעיר משד"ח שם.

(46) שלה"מ מס' תענית. א"ר סתקנ"ו סק"א. קצור שו"ע סק"ה ס"ו. וראה שו"ע אדה"ז סרצ"ט ס"ח שיש לדרוש ברבים שילמדו בנותיהם לומר ברוך המבדיל מיד במוצ"ש.

(47) רמ"א סתקנ"ט ס"א.

(48) שו"ע סרצ"ד ס"ד. אדה"ז שם ס"ו.

אבל אם גם עשה מלאכה קודם שאמר ברוך המבדיל, לכא' צריך לחזור ולהתפלל תפלת נדבה (ראה קצוה"ש סצ"ג בבדה"ש סק"ח), דדינו כטעם (להרשב"א ברכות לג, א. וכן בסוגריים בשו"ע אדה"ז ס"ג (ע"פ תהל"ד סק"ב)).

(49) אדה"ז שם ס"ג.

(50) כ"מ בשו"ע אדה"ז שם.

(51) שו"ע סתקנ"ו ס"א.

(52) ט"ז שם. לוח כולל חב"ד.

(53) להעיר ממנה"ל הל' ת"ב.

(54) ובפרט להנוהגים שאינה מברכת בעצמה ברכת הנר – ראה משנ"ב בבה"ל סרצ"ו ס"ח ד"ה לא. וראה קצוה"ש סצ"ו בבדה"ש סק"ב.

[ויכול להוציא יד"ח גם כשאינם קבועים במקום אחד אלא זה בכה וזה בכה – ע"פ שו"ע אדה"ז סר"ג ס"ה. ודלא כס' ת"ב שחל בשבת ע' רזו ע"פ בה"ל סר"ג ד"ה על כל. אבל ראה קצוה"ש שם בבדה"ש סק"ח].

(55) שו"ע סרצ"ט ס"ו. אדה"ז שם ס"ט. ולענינו – ט"ז סתקנ"ו סק"א. קצור שו"ע סק"ה ס"ו.

(56) פשוט.

(57) שו"ע יו"ד סרס"ה ס"ד וש"ך שם סק"ב. הובא במג"א סתקנ"ו סק"א. ולגבי חולה – שו"ת לב חיים פלאגי ח"ב סקנ"ט.

(58) שו"ע סתקנ"ט ס"ב. לוח כולל חב"ד.

ד. אשה שאינה מתענה, באם אינה רוצה להבדיל בעצמה, יכולה לבקש מבעלה להבדיל עבורה גם אם הוא מתענה, וגם הוא יוצא יד"ח בהבדלה זו⁷¹ ובתנאי שישיקה מהיין לבר חיובא שנתכוון לצאת יד"ח בהבדלה זו, ואפי' קטן שהגיע לחינוך, אבל לא לאשה⁷².

ה. בנוסח ההבדלה אומר כרגיל, הנה א-ל ישועתי וכו'⁷³, חוץ מברכת בשמים. ברכת מאורי האש אומר רק באם מבדיל במוצאי שבת (ולא אמרו לפני זה במוצאי שבת).

ו. "צריך עיון .. בנוגע לתשעה באב שחל בשבת .. - האם רק הצום נדחה לעשירי באב, או שגם כללות הזמן דבין המצרים נדחה ונמשך גם בעשירי באב, ובמילא, צריך ללמוד הלכות בית הבחירה גם בעשירי באב (באופן המותר, כמובן, לאחר חצות היום, או להשלים במוצאי היום)"⁷⁴.

מוצאי יום ראשון:

א. סיום הצום - כאן בשכונה בשעה 8:29 (כמובן, רק לאחר הבדלה, כדלקמן).

ב. ערבית כרגיל [המתפללים בזמן הנ"ל, יזהרו לקרוא עוד פעם קריאת שמע בזמנה], ואין אומרים אתה חוננתנו, אפילו לא אמרו במוצאי שבת⁷⁵.

ג. נוטלים ידים ג"פ בסירוגין בלי ברכה [ונועל מנעליו⁷⁶ ורוחץ

סתקנ"ב סק"ז, וישתו רק כשיעור. (ונראה שמותר לשתות רביעית ולא רק מלא לוגמיו, שלא להכנס לספק ברכה אחרונה. וצ"ע בשו"ת דברי מלכאל שם). אמנם, בהבדלה אחרי ברית מילה, ולאחרי מנחה, **לכו"ע** מבדילים על יין, וישתה א' מבעלי הברית שאינו מתענה (לפי שיו"ט שלהם הוא (שו"ע סתקנ"ט ס"ט) והותר בבשר ויין (נרוה"ש שם ס"ט. אבל ראה שו"ת שו"מ מהדורא ה' סל"ט), ובמכ"ש מכוס ברכת המילה שנותנים לילדות לשתות גם בת"ב שאינו נדחה (שו"ע שם ס"ז). ובפשטות הכוונה ליין ולא לחמור מדינה, והרי י"א שאא"פ לברכה על חמור מדינה, אא"כ נאמר שהכוונה ליין מגתו). וכנראה שבמקום מצות מילה הקלו). ואם מחמירים להתענות, או בהבדלה **שלפני** הברית, נותנים לקטן שהגיע לחינוך (אבל לא לילדות שספק אם חייבת בהבדלה).

(70) ופשוט שאף נשים המקפידות שלא לשתות מיין הבדלה, אין להן להקפיד בכה"ג (ראה משנ"ב סרצ"ו סקל"ה).

ולהעיר, דל"ש כ"ז בחמור מדינה כ"א ביין (לפי הטעם שבשלה, הובא במג"א סרצ"ו סק"ד. ובשו"ע אדה"ז השמיטו. ושם (שם בס"ו): **א"צ** להטעים מכוס של הבדלה להשומעים. ויל"ע בשכר העשוי מחטים, ע"פ ברכות מ, א). ועי' עו"ש בהלכה היומית שבהע' לעיל בענין מנהג הנ"ל.

(71) ע"פ שו"ת שם - בחולה המבדיל. וראה שו"ת צי"א ח"ד סמ"ד. שש"כ פס"ב סמ"ח. (72) כ"ה ע"פ שו"ע אדה"ז סרצ"ה ס"ד בסוגריים. אבל ראה סק"צ ס"ד. סרס"ט ס"ג. סתקנ"ט ס"ב. וראה תה"ל"ד סרצ"ה. קצוה"ש סצ"ז בבדה"ש סק"ו. וראה בהל' היומית הנ"ל.

(73) וכמנהגו במוצאי יו"ט - ע"פ לבוש ופמ"ג סתצ"א במ"ז סק"א. וגם אבל אומרם - משנת יעקב ח"ג קצב, ב, בהגהות ע"ס משמרת שלום. ודלא כפת"ש יו"ד ששע"ו סק"ב וסעצ"א סק"א.

י"א שכשמבדיל ללא בגדי שבת (כגון שמבדיל בבוקר יום א') לא יאמר פסוקים אלו. אבל כמדומה ברור שאין המנהג כן.

ובפרטיות: דהנה, י"א ששייך רק למוצ"ש, אבל למנהגו אומרים גם במוצאי"ט (כנ"ל בפנים).

וגם ל"א שאכל אינו אומרן משום שמחה (שהוא לסימן טוב), או משום איסור ת"ת - הנה, למנהגו כל דבר שהוא סדר היום אומרים בשופי כולל חת"ת וכו'. וצ"ע"ג לומר שפסוקי הנה גרע טפי מהנ"ל. וכמדומה שכן המנהג הפשוט גם בימי אבילות.

אלא, שבלוח כולל חב"ד כ' במוצאי ת"ב שמתחיל מבפה"ג. ובבית חיינו נהגו בפשיטות לאומרם במוצאי ת"ב (ראה להלן בזה). ועדיין י"ל שבת"ב גופא, בזמן אבילות, לא יאמרוהו. אבל כנ"ל לא נהירא.

(74) ספר השיחות תנש"א ח"ב ע' 691 ובהערה 87.

(75) שו"ת סתקנ"ו סק"א.

(76) הלכות ומנהגי מהר"ש מנוישטט סת"ג. וכ"ה בפמ"ג סתקנ"ד בא"א סק"א

י. שאילת שלום אסורה בתשעה באב, ולכן גם אין לאחל שבוע טוב.

יא. אין אומרים ויתן לך⁵⁹.

יב. באם אפשר, אין להדיח כלי השבת עד למחר אחר חצות⁶⁰.

יום ראשון, עשירי באב:

א. אי"ה בביאת משיח צדקנו יהפך יום העשירי באב ליו"ט ולששון ולשמחה⁶¹.

ב. כיון שתענית תשעה באב נדחה בשנה זו, ישנם כמה קולות (ביחס לכל ת"ב⁶²) בנוגע לחולה מעוברות מיניקות וילדות, בעלי ברית. ואכ"מ⁶³. והמסתפק יעשה שאלת חכם.

ג. מי שאינו מתענה צריך להבדיל⁶⁴ לפני אכילתו⁶⁵. ויתן היין לקטן שהגיע לחינוך לשתות⁶⁶. [אבל בנשים, כיון י"א שאשה אינה חייבת בהבדלה, וא"כ יתכן שהקטן אינו יוצא יד"ח הבדלה ממנה⁶⁷, ולכן תתן לקטנה]. ובאם אין קטן, יבדיל על חמור מדינה⁶⁸ וישתה בעצמו⁶⁹. וה"ה באשה⁷⁰.

(59) רמ"א סתקנ"ט ס"ב. קצור שו"ע סקכ"ה ס"ה.

(60) ראה יוסף אומץ (מנהגי פראנקפורט) סתפ"ג. מקו"ח להח"ו סוסי' תקנד - גם ע"י שפחה.

ומשה"ק בפת"ש (איסורין) שם (על שו"ת שמלת בנימין ס"ב שאסר) מהדחת כוסות לאבל שביו"ד ש"פ סכ"ב - הרי מפורש שם שמותר גם לאשה לאפות ולבשל בימי אבלה כל הצריך לה, משא"כ לענין ת"ב כבשו"ע סתקנ"ט ס"י. ועוד דשם מיירי בצריך להכוסות.

(61) כ"ה בסה"ש תנש"א ח"ב ע' 731. וכ"כ בתורת משה להחת"ס ס"פ דברים בדרוש ל' אב ד"ה מריש. נחל אשכול הל' ת"ב ע' 18. אבל ראה לקו"ש חל"ג ע' 159 ואילך. ולהעיר מהתוועדיות תשמ"ה ח"ד ת"ע' 2418-9.

(62) ראה הגהות רעק"א ועוד - נסמנו בלקו"ש חל"ג ע' 156 הע' 6.

(63) ובקטן שהגדיל בעשירי באב - נחלקו הפוסקים (ראה בלקו"ש חל"ג ע' 157 ובהנשמן שם בהע' 11). והמנהג הפשוט שמתענה, אא"כ בחלוש. וראה גם בשערים מצוינים בהלכה לאאזמו"ר זצ"ל בסק"ד סק"ז.

(64) שו"ת בעי חיי או"ח ח"ב סע"א. דגמ"ר סתקנ"ט ס"ח. שו"ת סתקנ"ו סק"א. קצור שו"ע סקכ"ה ס"ח.

ובנוגע לקטנים - נחלקו הפוסקים, ודעביד כמר עביד [ועי' מג"א רס"י תקנו ושו"ע אדה"ז סתרי"ט סוס"ז], ועכ"פ ודאי שמותרים הם לאכול לפני הבדלה (שו"ע אדה"ז סרס"ט ס"ג - בנוגע לקידוש. וה"ה להבדלה, ע"פ תוד"ה אשתלי - פסחים קו, ב).

(65) כה"ח סתקנ"ו סק"ט. והכי נהוג. אבל בשו"ת בעי חיי הנ"ל שמבדיל מיד בלילה. וראה שו"ת מנח"י ח"י סל"א סק"ט.

(66) כבכל מוצאי שבת בתשעת הימים.

ובאמת, כ"ה גם בת"ב מדין אנינות, ראה שו"ת תשב"ץ ח"ב סע"א. וכ"מ בפס"ר פל"א, הובא בהגמ"י תעניות פ"ה ה"ד (ובמהדורת פרנקל).

ואולי מקום לחלק שאחר חצות מותר ביין, ע"פ או"ח הל' ת"ב סת"ו וב"י רס"י תקנו בשם הריטב"א, שה"ה כאחר סתימת הגולל. ויש לחלק.

[והנה, גם בתשעת הימים, יש שנהגו סלסול בעצמם לשתות בעצמם ולא ליתן לקטן. וכפה"נ סמכו עמש"כ בשו"ע אדה"ז סרצ"ה ס"ד. ולדבריהם, י"ג גם משום מעשה רב.

ומעתק בזה מש"כ במענה להשאל בענין זה:

1. כן נותקבל בכל תפוצות אנ"ש.

2. וכן הוא בלוח כולל חב"ד.

3. וכן הורה כ"ק אד"ש כמ"פ - הוראה ברבים ו(ממילא - לרבים) (וחילוקם -

שברבים שאני - אי"מ כלל).

4. וכן המנהג הקבוע בבית חיינו.

5. וכן פסק הרמ"א - ובני"י יוצאים ביד רמ"א - להלכה למעשה, ורובם ככולם הדפוסקים.

6. וכן דעת אדה"ז בשו"ע בכ"מ.

ומה שנהגו כמה באופן אחר, כנראה נשתרבו מנהגם: א. ממציבים כשלא הי' ילד לשתות ומזה סמכו בטעות לעשות כן בכל פעם. ב. מזה שכן נהג הרבי, אף שכנ"ל אין הנדון דומה כלל. ג. מפס"ד אדה"ז בשו"ע סרצ"ה - אבל: 1. הוא במוסגר. 2. סותר לפס"ד אדה"ז בכ"מ. 3. סותר לפס"ד דכל הפוסקים. 4. נראה ברור דמיירי בקטן שלא הגיע לחינוך.

(וראה גם מה שכתבנו במ"מ וציונים להלכה היומית - צוין בהע' הבאה).

(67) ראה מש"כ שש"כ פנ"ח הע' פב. אבל בגליון ההלכה היומית לש"ק בה"ב תשע"ה (אות רצט) הארכנו שאף שיכולה להשקות לקטן, שלפי הסברא שחייבת, יוצא גם הוא ממנה - מ"מ, משום חינוך, אין לקטן לצאת יד"ח ממנה, ע"ש באורך.

(68) והחוששים מלהבדיל על חמור מדינה, או כשאין חמור מדינה - מבדילים על היין (כדעת שו"ת דברי מלכאל ח"ו ס"ט. ועוד), ועדיף - על מיץ ענבים (ע"פ משנ"ב

פניו ופיו⁷⁷] לפני הבדלה וקידוש לבנה כמו במוצאי יו"כ⁷⁸.

ד. אומרים הבדלה אחר תפילת ערבית, בנוסח ההבדלה הרגיל (הנה א"ל ישועתי וכו')⁷⁹, אבל אין מברכים על הבשמים ועל הנר⁸⁰. ויכול לשתות היין בעצמו⁸¹.

ה. שכח ואכל בלא הבדלה יבדיל אח"כ, [ויכול להשלים עד סוף יום שלישי] וא"צ לחזור ולהתפלל ערבית עם אתה חוננתנו⁸². אם נזכר שלא הבדיל לאחר שנטל ידיו, לפני ברכת המוציא, יבדיל מיד⁸³. נזכר לאחר שבידל המוציא [או בורא מיני מזונות על עוגה] קודם שטעם הפרוסה, יטעמנה מיד ואח"כ יבדיל⁸⁴.

ו. איש שכבר הבדיל אינו יכול להבדיל עבור נשים⁸⁵. באם רוצה להבדיל אח"כ עבור אשתו, יכוון שאינו רוצה לצאת בהבדלה שבביהכ"נ⁸⁶.

ז. נשים שמתענות וקשה להם להמתין לבעליהן עבור הבדלה יבדילו בעצמן (על יין או חמר מדינה), ואם אינן יודעות להבדיל, מותר להם לשתות מים לפני הבדלה⁸⁷, ובמקום הצורך – סודה, ואפילו תה וקפה בלי סוכר ובלי חלב⁸⁸. ובאם נצרך ביותר – יש מקום להקל להן לאכול ולשתות ולשמוע הבדלה אח"כ⁸⁹.

77 בנוגע לקדוש לבנה: פניו – בעבודת הקדש להחיד"א במורה באצבע סר"ט. ופיו – בלוח כולל חב"ד.

78 א"ג"ק משנת תשכ"א (קביעות שנה זו) – ח"כ ע' רפד.

79 כנ"ל. וכן נהגו בבית חיינו. ומפי השמועה, שעובדא הוה בשנת תשמ"ח שהתחיל המבדיל כנ"ל, וביקשו להפסיקו והורה שימשיך. ובלוח כולל חב"ד שמתחיל מבפ"ה ג. וצ"ב מ"ש ממוצי"ט למנהגנו. וי"ל. וראה ביומן הרריל"ג ש' דשנה ה"ל.

80 שו"ע סתקנ"ו ס"א.

81 דגמ"ר סתקנ"ו. משנ"ב שם סק"ג. א"א מבוטשאטש מהדו"ת סתקנ"ו. ושם מיירי בחל תשינה באב ביום א'. וכ"ש בנדו"ד. וראה שו"ת שבה"ל ח"ו ע' סק"ט. ויש מחמירים ליתן לקטן כשאפשר – פמ"ג שם בא"א סק"ב.

82 שיש"כ פס"ב הע' צה.

83 ראה שו"ע אדה"ז סקס"ו ס"א. ואף שטוב לחוש לדעה ה', מ"מ בנדו"ד ה"ז טעיה קודם הבדלה.

84 רמ"א סרע"א ס"ה. שו"ע אדה"ז סרצ"ט ס"ב.

85 שו"ע אדה"ז סרצ"ו סוס"ט.

86 שו"ע סרצ"ו ס"ז. אדה"ז שם ס"ז.

והמתנה בשעת ההבדלה בביהכ"נ שבאם בני ביתו לא שמעו עדיין הבדלה, מכון הוא עכשיו שלא לצאת (ע"פ שו"ת שו"מ מהדו"ד ח"ג סקכ"ז. ברכת הבית שמ"ז ס"ה. וראה שו"ע אדה"ז סתפ"ט ס"יב. ולהעיר משו"ע אדה"ז סמ"ו ס"ט – ושם רק בנוגע לזה"ש. ובפס"ד להצ"צ סתע"ה, דאפי' בדאורייתא, תנאי ל"ש לברירה) – אולי י"ל שלאחרי שמיעת הבדלה, לא גרע מהתחיל בהיתר, ומותר לו לאכול מיד. (ואף שיתכן שיתברר למפרע שלא יצא יד"ח הבדלה, וקעבר איסורא דטעיה קודם הבדלה – כי באיסור התלוי הזמן, דקיל טפי (וקיל גם מקידוש בהתחיל בהיתר), ואין עליו חלות שם חפצא דאיסורא, ל"ש לחוש כן. ובפרט שה"ה ספק בדברנו. (וכע"ז בב"י, הובא במג"א סרס"ב ובנו"כ שם, ובט"ז סרל"ג סק"ג. וכ"כ בשו"ת מגדנות אליהו ח"ב סכ"א בהגה).

ובמוצאי הצום שיי"א שא"צ הבדלה קיל טפי, כדלקמן בנוגע לנשים. ובסגנון אחר – ספק ספיקא בדברנו. ומה גם שכבר עבר עיקר זמנו במוצ"ש (ע"פ שו"ע אדה"ז סרע"א ס"ט בטעם האיסור לטעום לפני הבדלה).

וגם י"ל דל"ז לגזור שמי יסבך (כמשמעות אדה"ז שם בטעם איסור טעיה. וכ"מ במג"א סרל"ה סק"ד, הובא בשו"ע אדה"ז סרצ"ט בקו"א סק"ב. ודלא כהגהות רע"א למג"א סרע"א שם. וכדעתו, כ"ה בנהר שלום סרצ"ט סק"ב, הובא בשע"ה שם סק"ו) כיון שכבר שמע הבדלה. ואף גם אם יתברר דלא יצא, נעשית אשתו כשומר.

אלא שבמשך כל השנה (שמברכים גם ברכת הריח והנח) צריך לזהר שלא לברך להן ברכת הריח אח"כ חזר ומריח (שו"ע אדה"ז סרצ"ו ס"ה). וכן טוב שלא לברך להן ברכת הנר מחשש ברכה לבלטה (שם ס"ט ובקו"א שם סק"ב), ויברכו לעצמן, והוא לא יענה אמן מחשש הפסק.

87 ע"פ שו"ע אדה"ז סרצ"ט ס"א. אלא שאין מנהגנו כן, ראה ספר המנהגים – חב"ד ע' 35. וראה בכה"ח סרצ"א סק"ז וסרצ"ט סק"ו. אבל מסתבר שזהו רק במוצ"ש. ועוד שבכגון דא, ובנוגע לנשים, יש להקל.

88 שיש מקילים שדינים כמים. אבל ראה בילקוט מעם לועז יתרו ע' תקצח.

89 בעוד מקודש מבוטשאטש ס"ב ס"ז – בנוגע לנשים בכל מוצ"ש. וכ"ש בנדו"ד. ולהעיר מתורת שבת סרצ"ט סק"ג (ע"פ תוד"ה מניחו – פסחים קב, ב) להתיר לאכול במקום

ח. באם בדעתו לאכול לחם או מזונות⁹⁰ מיד אחר הבדלה, ונמצאים על השולחן בשעת ההבדלה, יש לכסותם⁹¹.

ט. ברכת בורא פרי הגפן על יין הבדלה פוטר שאר משקים מברכה ראשונה ואחרונה, אם היו לפניו על השולחן כשבידל בפ"ה או שהי' אז בדעתו לשתותם, אף שלא נתכוון לפוטרם בפירושו⁹². אם לא היו לפניו כשבידל בפ"ה ג' וגם לא הי' אז דעתו עליהם, צריך לברך על המשקים שהכל, אבל נפטרים בברכה על הגפן⁹³.

י. המבדיל על היין לפני סעודתו, ושתה כשיעור, כיון שאין בדעתו כלל לשתות יין בתוך הסעודה [כדלקמן בסעיף הבא] צריך לברך אחריו ברכת על הגפן לפני סעודתו (אא"כ יברך ברכת המזון על הכוס. אולם, אין נוהגים כן במוצאי הצום). ואם שכח ולא בירך לפני הסעודה יברך בתוך הסעודה לפני ברכת המזון. אבל אחר ברכת המזון לא יברך עוד⁹⁴.

יא. במוצאי התענית, מנהג כשר שלא לאכול בשר⁹⁵ ולשתות יין (חוץ מיין הבדלה כנ"ל) עד הבוקר⁹⁶. אבל שאר מנהגי אבילות, כגון כיבוס ותספורת (ושמיעת כלי זמר⁹⁷) וכיו"ב, מותרים מיד במוצאי הצום⁹⁸.

צורך. אלא שלדבריו (שם סק"ו) מותר גם לשתות מכוס ברהמ"ז. ואין כן דעת אדה"ז (שם ס"ו). ועוד, שבכל מוצ"ש, באין לו יין להבדלה, א"צ להתענות כ"א זמן אכילה אחת (טור רס"י קפב, הובא בקו"א סרצ"ו סק"א. וראה מג"א סתרנ"ב סק"ד), וכשלא ימצא יין בלילה עד למחר, מותר לאכול מיד, באדם חלוש (שו"ע אדה"ז סרצ"ו ס"ב), וא"כ אולי יש לדון מזה להקל במוצאי הצום, כשאי אפשר להבדיל מיד, אחרי שכבר עברו זמני כו"כ סעודות, בפרט להסביר שיעקר זמן הבדלה גם בשנה זו הוא במוצ"ש (ראה לכו"ש למג"א ריש סי' תקנו דמי שאין לו כוס. ועיי"ג שו"ת צ"א ח"ד סמ"ד).

וראה שו"ת מנח"י ח"ח סנ"א. דברי יציב ח"ו ס"ג. קובץ מבית לוי ח"ג ע' נג.

90 שו"ת לבושי מרדכי ח"א סמ"ו.

91 שו"ע סרצ"ט ס"ט ושו"ע אדה"ז שם ס"ד.

92 שו"ע אדה"ז סקע"ד ס"ד.

93 סדר ברה"נ פ"א הכ"א.

94 שו"ע אדה"ז סקע"ד ס"ו וס"ז. סדר ברה"נ פ"ד הי"ב.

95 בנוגע לתבשיל של בשר – לפענ"ד מקום להחמיר שלא לאכול. וזה אשר השבנו להערת ח"א שהעיר מס' המלקטים שהביאו להקל מהמשנ"ב סתקנ"ח בבה"ל ס"א ד"ה שלא וכה"ח שם סק"ד, אפי' במוצאי ת"ב בכלל:

הנה, בדריהם מבוססים על מש"כ המאמר שם להקל במוצאי ת"ב בכלל. אבל למעשה לדידי צע"ג לומר כן, הדנה, המאמר מתבסס על פס"ד המחבר בשו"ע שמותר בתבשיל ש"ב בט' הימים, וממילא כש"כ במוצאי ת"ב. אבל לדין גם בט' הימים אסור וכפס"ד המג"א. ועד"ז מש"כ בנוגע לכוש"ב – ומ' שתלוי ב"ז – ג"ז רק ע"פ פס"ד השו"ע. אבל אכן בידן, היוצאים ביד רמ"א, זהירים בכוש"ב – ואפי' בהבדלה – ליתנו לתינוק, בדאפשר. ומזה מובן שאין להוכיח מכה"ח, שהוא למנהגם. אבל על המשנ"ב קשיא טובא. והוכחתו משו"ת מהר"ל – כמובן אין בזה כדי הוכחה, יעו"ש. ואדרבה, מקושיית האחרונים שהביא בנוגע לסכין של שחיטה בת"ב אחר חצות – י"ל דמוכח שלא שמיטא להו לתיורצו.

ובמוצאי ת"ב נדחה – י"ל דתלמי בפלוגתא באם מותר לשתות בעצמו מכוס הבדלה. והנה, בדג"מ ר"ל ולהוכיח מההר"ל הנ"ל להיתרא. והמשנ"ב לשי' – אכן מיקל בזה ג"כ. אבל כו"כ כ' להחמיר. ומצויין אצלנו שלא הובאו אצל כמה מהמלקטים, ה"ה הא"ר והפמ"ג ועוד. וכ"ה במנהגי וורמשיא ועוד. וגם בא"א מבוטשאטש לא בריא ל' מילתא כ"כ. וכוונתנו, בדרך ק"ו, שאם אסרו אפי' בכוש"ב ובשת"ל של חובה – כש"כ בתבשיל ש"ב. אבל אין ראי' להיפך, שלמתירים יין הבדלה בת"ב נדחה – ה"ה להיתר בתבשיל ש"ב. ופשוט.

ומש"כ שוב, שאין מ' שחולק על המשנ"ב – כבר נת' שכל דבריו מבוססים על המאמר, ומכיון שד' המאמר הם ע"פ פס"ד השו"ע – נפל היסוד ונפל הבנין.

96 רמ"א סתקנ"ח ס"א. ובמג"א שם סק"ג. ועיי"ש בשע"ה סק"ז.

ו"א להחמיר גם בפרישות – ראה שכנה"ג או"ח סר"מ בהגה"ט.

97 שעה"צ סק"ד מפמ"ג במ"ז סק"א. וצ"ע בל' המג"א סתקנ"ח סק"א (ומכ"כ). וי"ל. ובד"א, יל"ה מ' ממעשה רב בשנת תנש"א (לענין שירה בפה, משא"כ בשנים שלפנ"ז בתשעת הימים).

98 משנ"ב שם סק"ד. לוח כולל חב"ד. [וצע"ק בלוח יומי לילדים י"א מנ"א תש"ד. וראה שם ר"ח מנ"א. וכ"ה בבסידור כתר נהורא ולוח א"י טוקצינסקי. אבל להעיר שבש"ת זרע אמת ספ"ג, מרא דהאי שמעתתא, והו"ד בשע"ת סק"ד, כ' שכן המנהג, אלא ששולל מה שנהגו כן. ומסיק שגם להמנהג – מותר במקום מצוה כשנחפז וכו'. וגם בעיקר הד"ט סכ"ח סק"ו הביא משמו להקל כשנחפז לדבר מצוה, אלא שהוסיף עלה, שבלא"ה נמי דעתו להקל].